La gran Opuse: e de l'Vitriolo

1193 1342 (3)
F. III
17/c
153.316
Hoepli
May 03

44. B. 109.18

DE VRBANA FEBRES CVRANDI RATIONE COMMENTARIVS APOLOGETICVS.

Auctore

MARSILIO CAGNATO

ROMAE, Apud Aloyſium Zannettum. MDCI.

SVPERIORVM PERMISSV.

[illegible] Guidarelli V. Protomedici
Conty

PETRO ALDOBRANDINO CARDINALI AMPLISS.

CLEMENTIS VIII. PONT. MAX. NEPOTI.

MARSILIVS CAGNATVS. S.D.

CVM ad ſplendidiſsima tua munera, Princeps Ampliſsime, Camerarij decus auguſtum acceſſerit; ideoq; Vrbanarum præſertim rerum, & (quæ non eſt omnium poſtrema) publicę ſalubritatis perpetua cura futura ſit tua; propterea libellus hic, in quo de Vrbana febribus medēdi ratione diſſeritur, vt in tuo nomine appareret, maxime conſentaneum viſum eſt. qua ergo ſoles humanitate ſtudioſorum conatus amplecti, nouum clientis tui laborem excipere, ne recuſes, oro, atque obſecro. Quod tibi, pro fauſto & felici ex ſplendidiſsima, & ampliſsima legatione reditu, meæ ſit debitæ gratulationis argumentum. Vale.

Reuerendiſs. Pater.

Commentarium apologeticum Marſilij medici doctiſs. iuſſu Reuer. Paternitatis tuæ (cui mea ſemper parendi mens) ſedulò, & ſumma cum voluptate perlegenti, nil mihi in eo obiectum eſt, quod ad rem medicam non pertineat, quodque tutò & Chriſtianè legi nequeat, tamquam ex veræ Chriſtiana mente depromptum, & id quidem diſertè adeò luculenter, & appoſitè explicatum, vt omni ambigendi occaſione abiecta, prælo committi poſſe, merito ſuo iure, digniſsimum cenſeatur, vſui & pergratum futurum ſi per ora hominum increbreſcat.

Reu. Pat. tuæ humillimus ſeruus,

Io. Baptiſta Comparottus.

Imprimatur, ſi videbitur R. P. M. Sacri Palatij
B. Gypſius pro Viceſg.

Imprimatur
Fr. Angelus Baronius Venetus Mag. & Socius R. P. M. Sacri Palatij Ord. Præd.

DE VRBANA FEBRES CVRANDI RATIONE COMMENTARIVS APOLOGETICVS.

Marſilio Cagnato medico auctore.

SEMPER aliquid Vrbs Romæ parit, quod excitat admirationem, &, præ nouitate, tam aduenarum, quam ciuium animos commouet, ingeniaque ſolicitat. Quo ex genere vox quoq. eſt, quam, & e ſummo quidem loco miſſam, nuper audiuimus, Vrbanos errare medicos, quia, in febribus præſertim tertianis, medicamentum iubent purgans potari vocatum lenitiuum, ſiue minoratiuum, & quia hoc ante venæ ſectionem efficiunt, & inde longum nimis ſpatium, ac tempus terunt iura exhibendo, quæ vocant alterata, neglecta interim humoris vitioſi vacuatione: & quia, poſtremo, vino ægrotis interdicũt; *Quæ vox populum fere vniuerſum, ac viros præſertim principes, & purpuratorum Senatum commouit quidem primum, & ſuſpicione perculit non leui*

(quippe de communi ſalute agebatur) ſed (vt ſæpe in Vrbe in fumum abire contingit lucem) eadem non multo poſt timeri minus cœpit ; ac iam ſua imbecillitate obſoleuiſſet penitus, & obliterata eſſet, niſi nuper litterarum commendatione viſa eſſet vires aliquas reſumere, ac veluti reſpirare, ac reuiuiſcere. Quod, quia non præſentibus ſolum, ſed poſteris quoque prodeſſe, aut obeſſe poteſt, propterea, vt antea ſatis videbatur obuiam itum reprehenſionibus, voce voci reddita, ita nunc res poſtulare viſa, vt litteris aduerſus litteras certamen ſuſcipiatur : vt, quid populo ſalutare ſit, cognoſci, & ſtatui ab ijs poſſit, qui in curanda hominum valetudine ſtudium, atq; operam ponunt. Quod munus egregie præſtitiſſe videri poterant Ioannes Cecchius, & Ioſephus a Luna, præclari, ac nobiles medici, qui, ſcriptis iam editis, hoc argumentum proſecuti ſunt ; ſed quia neuter mandatas litteris reprehenſiones expendit, quod illis ſcribentibus editæ non dum eſſent, propterea operam non, fortaſſe, luſero, ſi illas ego ad diſquiſitionem reuocauero. Quem ſuſcepi laborem non meo, ac proprio ingenio adductus, aut inuitatus otio (quod qui me norunt teſtabuntur) nihil enim à me tam alienum eſt, quàm otium, & contentionis ſtudium ; ſed multis hoc à me exſpectantibus, qui ſibi perſuaſerint, poſſe me, cum ob ætatem, & diuturnam in Vrbe commorationem, de ratione curandi ab optimis medicis ſeruata, teſtimonium dare; tum publici muneris ratione, noſtram medendi methodum cum illa,

illa, quæ à vetuſtis auctoribus, magnis viris, tradita eſt, conferre, & veteres de recta medendi ratione ſententias mediocriter interpretari. Sed fortaſſe res tam longa præfatione, & excuſatione non indiget. propterea rem confeſtim aggredior.

Cum autem prima ſit quæſtio de purgatione, quæ vocatur minoratiua, & ante venæ ſectionem damnatur; primum loco primo excitatam de nomine quæſtionem examinabo, deinde de huius generis medicamenti vſu, & opportunitate diſputabo. Ergo aiunt minoratiuum, aut lenitiuum vocari medicamentum illud non debere, quod ante miſsionem ſanguinis exhibetur: etenim minoratio (*ita enim loquuntur*) ex Galeni, & Hippocratis præceptis 2. aph. 29. & lib. de optima ſecta ad Thraſybulum cap. 29. 40. & 41. morbi cauſam reſpicere debet, & ob id humorem peccantem: hoc autem ipſi non intendunt (*hoc de Vrbis medicis dicitur*) cum nonniſi præcedente concoctione illam moliendam eſſe cenſent. *hæcq; prima eſt reprehenſio, cuius ſumma eſt, minoratiuum dici non poſſe, quia nolunt eo noxium humorem minuere, quoniam minime concoctus eſt. huic vero altera ſubiungitur, quæ vſum & vires eiuſdem medicamenti reſpicit;* eo nempe humorem noxium minui non poſſe, quia primas meſenterij venas vis eius non pertranſit, ideo humores intra venas, vel in ipſo hepate peccanteis educere non poteſt, præſertim bilioſos: Sed & probatur ſpeciatim non eſſe dicendum lenitiuum, cum experi-

mento conſtet, ſæpius ſtante corporis diſpoſitione humores æruginoſos illo medicamento fuiſſe eductos. *& hæc de nemine.*

Non fuit contédendum cum ſolis Vrbis medicis.

Hic autem primum licet mirari, hanc concitatam cum medicis Vrbanis litem, tanquam ij ſoli hanc, quæ damnatur, medendi rationem ſequantur, vel ea ab Vrbis ſchola peculiariter manauerit. Si quidem conſtat, in ſchola Patauina*, Bononienſe, Papienſe, Piſana, & cæteris* Italiæ *ſcholis, immo & in omnibus Europæ gymnaſijs eandem doceri, & à medicis, qui vbique ſunt, vſurpari, vt ex ijs, quæ mox dicenda ſunt, intelligetur. Sed illud quoque mirum eſt, quibuſdam verbis diſſimulari vocem illam, minoratiuum, nempe his.* Neſcio ſub quo nomine, aliqui enim ipſum minoratiuum appellant, aliqui lenitiuum. *Ego vero plane ignoro, quo bono conſilio res vulgatiſſima diſſimuletur. Medicamenta vocata minoratiua recipiunt Germani, conſule Andernacum in ſecundi commentarij dialogo ſeptimo: recipiunt Galli, conſule Fernelium lib. meth. med. 3. c. 9. qui Conciliatorem imitatus, diff. 126. tibi diſtinguit medicamenta purgantia in valida, mediocria, & mitiora, vt intelligas poſtrema hæc eſſe, quæ ab alijs vocantur minoratiua. Sed, ne dubia ſit Gallorum ſententia medicorum, Rondeletius in ſua methodo promiſcuo vſu horum vocabulorum, lenientia, minuentia, minuereue materiam, hoc ipſum indicauit, quod diſſimulatur, ac tandem aliquando Rondeletius vſurpauit ipſam vocem minorati-*

Minoratiua medicaméta paſſim recepta.

uum

num, vt in ſynochi curatione licet videre. Hollerius leuia appellat id genus medicamenta, latinitatis (vt puto) ſtudio, ſed in ſuis ad Hollerium notis Duretus minoratiua vocare veritus non eſt. recipiunt eadem & Hiſpani, quandoquidem Valleſius ad lib. 2. acut. 9. & 10. medicamenta in ea diſtinxit, quæ proprie expurgant, & ea, quæ vocant lenientia, cuius diſtinctionis fecit quoque mentionem ad primæ ſect. aph. 22. ſed longe vberius Ludouicus Mercatus lib. 1. de Indicatione medica diſſerit de minoratiua purgatione. Quid vero de Italis dicam? ſed fortaſſe noſtri ſeculi auctores probabuntur minus: itaque ſatis eſto, Vetuſtiores memoraſſe quoſdam.

Notarunt Thadæus Florentinus, Iacobus Forliuienſis, & Vgo Senenſis in eorum quæſtionibus ad primæ aph. 22. & ſecundæ aph. 29. Purgationem aliam eſſe minoratiuam, aliam eradicatiuam, nec dubium, quin ea ſit minoratiua, quam Auicenna lib. 4. Fen. 1. Lenificatio apud Auicennã. *tract. 2. c. 7. appellauit lenificationem, vt mirum non ſit, lenitiui quoque, aut lenientis medicamenti nomen promiſcue pro minoratiuo receptum. Sed & Galenus origini alluſit huius vocis minoratiuum ad aph. 2. ſect. 29. inquiens, quo citius coctiones fiant, melius eſſe per initia vacuare, vt minorem redditam eo modo materiam (ὅπως ἐλάττονα τὴν ὕλην γινομένην) facilius poſſit natura concoquere. Ergo, quia minor materia redditur, dictum eſt minoratiuum: quapropter vox ea nulla ratione diſſimulari debuiſſet. de vocabulo lenitiuum*

Minoratiuo quę materia educatur.

tiuum inferius diſſeretur. Sed obijcitur, non poſſe vocari minoratiuum, quod humorem noxium non educit, & Vrbis medicos nolle hoc tentare, quia initio non eſt concoctus humor, qui non eſt, niſi concoctus ſit, euacuandus. Sane Galenus ad 2. aph. 29. (cuius verba modo retuli) indicauit, initio vacuatione minorem materiam eandem reddi, quæ concoquenda eſt, Itaque nonnulli, vt Senenſis, ad primæ aph. 22. deſcripſere, minoratiuam euacuaticnem illam eſſe, quæ partem materiæ morbi educit, non autem totam, vel tantam, vt propterea morbus remoueatur, quam deſcriptionem laudarunt aliqui ex poſterioribus. Verum enim vero etſi ea poteſt deſcriptio ſumi ex dicto Galeni loco, non tamen inde efficitur, minoratiuam dici non debere niſi materiæ concoquendæ portio educatur: etenim cum Galenus dicat, vtile eſſe materiam concoquendam minuere (vnde accipiunt minoratiuam vacuationem materiæ noxiæ partem aliquam auferre) non propterea negat, vtile eſſe minuere materiam non concoquendam: ſi qua ſit, quæ alias copia lædat, etſi morbum ipſa, fortaſſe, non efficiat: Vnde accipi poſſit, vacuationē nō eſſe minoratiuam, ſi materiæ non concoquendæ portio adimatur, vt gratia exempli, Si in tertiana, bilem concoquendam initio minuere, ſalutare eſt, non idcirco inutile eſt, ſanguinem non concoquendum, qui copia ſit grauis, minuere, quam proprie minutionem aliqui præſertim Arabes vocant. Itaque Thadæus Florentinus ad 2. aph. 29. dixit, Vacuatione minoratiua plethoriam

thoriam

thoriam auferre (quamuis minus proprie dixerit plethoriam) quo ſignificauit, ea, quam vocat minoratiuam vacuationem, non auferre humorem, qui morbum facit, ſed quemcumque, qui, quacumque de cauſa poteſt ægro moleſtus eſſe, cui Galenus alluſit lib. meth. ij. c. 15. cum ait, in omn febre putrida ſalutarem eſſe venæ ſectionem, vt facilius, ſi quid concoquendum eſt, concoquatur. illic enim humor minuitur non concoquendus, ſanguis ſcilicet, non vt qui morbum fecerit, ſed, vt qui copia moleſtus ſit, & noxij humoris, à quo morbus naſcitur, concoctionem, ſiue maturationem impediat. quo ex loco Auicenna 4. p. c. 20. hæc ſcripſit. Multoties præterea in febribus phlebotomia, licet neceſſaria non ſit, efficit vt natura fortis fiat ſuper materiam; *atque ideo damnandi non ſunt, qui vacuationem initiò factam, vocant minoratiuam, licet morbi cauſſa proprie non minuatur, ſed illa tantum excrementa educantur, quæ ſunt ægro corpori vtcumq; moleſta. Sed & ratio altera eſt penitus falſa, eo medicamenti genere humorem noxium non poſſe minui: nam ſi febris tertiana, exempli gratia, oritur à bile flaua, quotidiana à pituita, quid prohibet, quominus mel roſaceum ſoluens vocatum, electarium catholicon, & quæcumque huiuſmodi noxios humores in ventriculo, & inteſtinis, vel etiam (quod in reprehenſionibus conceditur) in venis meſenterij contentos educat? immo & ex remotioribus locis, ſi maiore menſura offerantur; vti contra, quæ medicamenta creduntur peculia-*

res humores violentius educere, vt ſcamonea, ſi parcius ſumantur, vix commune inteſtinis contentum cibi excrementum duxerint, quamuis enim medicamenta differant inter ſe genere, & facultate, multum eſt tamen poſitum in menſura: Itaq. *Hipp. 4. acut. 64. inquit, ſi murmurante ventre, excrementa quoque fuerint bilioſa, ſcammonio modice purgato,* ὑποκάθαιρε μετρίως *ſed & minus quam modice hoc poſſe fieri credimus experimentis: ſed dicto medicamenti genere, idonea oblato menſura, tum bilioſa, tum pituitoſa educi: itaque & materiam noxiam euacuari, experimentis item compertum eſt, & ab auctoribus probatum: exempli gratia audi Meſuen,* Caſia fiſtula clementer & innoxie bilem & pituitam purgat leniendo, Tamarindi bilem purgant. Manna bilem clementer purgat. Epithymum atram bilem, Thymus pituitam craſſam: *ergo id genus medicamenti noxios humores educit, nec poteſt hoc impediri, licet hoc ipſum medicus nolit, nam additum eſt in reprehenſionibus (nolle medicos humorem crudum euacuare) namque ſi poteſt ſirupus roſaceus bilem ſiue crudam ſiue coctam ducere, ducet vel inuito, ſi æger ſumpſerit, medico:* Itaq. *negari nequit, noxios humores ab hoc genere medicamenti educi. quod etiam confirmatur eo, quod in eiſdem reprehenſionibus ſubiungitur,* his medicamentis ſæpe humores æruginoſos educi, *& ideo lenitiua dici non debere: ſed æruginoſi humores bilioſi ſunt, & moleſti, & ideo vacuandi, cumque vacuentur eodem medicamen-*

dicamen-

dicamenti genere, certe conſtat materiam noxiam, eodem genere vacuari, & minui poſſe: Sed & præterea in hac reprehenſione male acceptum eſt lenitiui vocabulum, non enim ideo vocatur lenitiuum, quia noxios humores non educit, ſed quia blande ac leniter, & citra violentiam (ſi cum altero genere comparetur) hoc præſtat; Itaque Meſues dicebat in primi libri theoremate primo, pruna, myxa, caſiam fiſtulam, & ſimilia leniendo expurgare; quamquam lenientis, ſiue lenitiui vocabulum vulgo pro eodem accipitur, quod minoratiuum appellatur: atque licet Meſ. leniens accipiat pro genere quodam medicamenti, quod ſecernitur ab alijs generibus, quæ purgare dicuntur, alia ſoluendo, alia comprimendo, alia lubricando, tamen; quia lenientia dicta ſunt, quoniam leniter purgant, blandeque & ſine labore; receptum eſt, vt, translata voce, omne genus, quod minoratiuum quoque dicitur, lenitiuum appelletur, quod conſilium medici videtur eſſe blande, leniterque purgare, etſi non leniendo vt caſia, ſed purget comprimendo vt myrobalani, vel lubricando, vt pſyllium; promiſcue igitur minoratiua & lenitiua vocantur: Itaque & Auicenna genus hoc purgationis (vt ante dixi) lenificationem appellauit. Quod vero in eadem reprehenſionis parte de humorum cruditate & concoctione dictum eſt, illud poſterius expendendum eſt. Atque his factum ſatis videri poteſt quæſtioni, quæ erat de nomine excitata, & demonſtratum, iure merito mendicamenta quædam vocari Lenitiuũ cur dictũ.

 mino-

minoratiua, poſſeque humores noxios ab eiſdem educi. Omitto interim, quod alibi expoſui, medicamenta omnia, quantum ars medica requirit, minuentia tantummodo eſſe, nullum, quod radicitus humores noxios educat. Iam de eiuſdem medicamenti opportunitate diſſerendum eſt. Cum ergo medici accuſantur, quod in febribus præſertim tertianis ante venæ ſectionem medicamentis vtuntur, dubitari primum poteſt, Vtrum initijs morborum purgatio ſalutaris ſit, de qua re non videtur diſerendum, quoniam in reprehenſionibus omnino laudatur purgatio initio facta; quæ ſententia Hippocratis eſt loco vulgatiſſimo 2. aph. 29. Itaque dubitatur inſuper, vtrum ea debeat purgatio venæ ſectionem præcedere, & de hoc in præſentia ſumus diſputaturi.

Vtrũ ante venæ ſectioné purgatio ſit opportuna

Duo vero ſunt rerum capita ſeorſim conſideranda; nam primo de toto febrium genere ea dicuntue, Veræ artis, ac methodi ratio poſtulat, vt ab vniuerſalibus ad minus vniuerſalia ſit procedendum. Cum ergo vtraque multitudo in febribus putredinis cauſſa eſt, & omnium humorum, quæ plethoria appellatur, & vnius, quæ cacochymia, propter dictam regulrm, in euacuationibus hic ordo ſeruari debet, vt prius plethoria, quam cacochymia euacuetur, illa autem per ſanguinis miſsionem fit; *Cum vero hæc ita prodita ſint, hoc loco prima poſſet facti quæſtio moueri, expendendumque, vere ne dictum ſit, pleroſque medicos, qui præſertim in Vrbe medicinam faciunt, eam ſerua-*

re rationem, quæ damnatur; ac quid ego facere conſueuerim, alijs dicendum relinquo, quid plerique alij præſtent, non auſim affirmare; quamuis, nec ſim iuuenis, nec ocioſus, & ſæpe ſocios medendo habuerim, qui de me, vt de illis ego, teſtimonium dare poßunt. Sed non ſuſcepi rem hanc teſtibus agendam, perpendimus rationes. Itaque *cum alia ſit ratio febrium intermittentium, & alia continuarum, ac præſertim quæ acutorum genere continentur; auſim profiteri, multos quidem aberrare, cum in acutis morbis initio, ſiue ante, ſiue poſt venæ ſectionem; medicamenta præbent, etſi lenientia, ad purgandum: hoc enim alienum eſt maxime à veterum auctorum documentis: nam cum* Hippocr. *2. Aph. 29. vniuerſe dixerit, initio morbi, ſi videatur, mouendum eſſe, quod pertinet promiſcue, (Galeno interprete) ad venæ ſectionem & purgationem; ab eo præcepto non exemit quidem morbos acutos, namque in ijs quoque initio purgandum eſt; immo in valde acutis, ſi turget, eadem die, nec differendum ſtatuit, 4. aph. ſed rarum purgationis vſum debere eſſe in acutis admonuit. 1. aph. 24. quoniam huius generis morbi remedium eſt peculiare ſanguinis miſſio 4. Acut. 19. in quam ſententiam Galenus diſertiſſime loquutus eſt ad 2. acut. ij. inquiens,* Vbi igitur non ſolum acutus morbus fuerit, & cuiuſmodi eſt pleuritis, verum & cum febre vehementiſsima multo magis vitanda eſt purgantis medicamenti adminiſtratio, atque per ſectionem venæ vacuandum magis, etiamſi ad hypo-

In acutis purgatio damnata.

condrium dolor pertingat, nempe etſi minus quidem auxilium, quam per purgationem, ſecurius tamen multo exiſtet, immo nullum ex eo, quod per venæ ſectionem fit, periculum impendet, eo diſcrimen maximum ſubeunte, quod per purgationem tentatur. *hæc Galenus, quæ maxime conueniunt cum dictis ab Hippocrate ad docendum, quantum periculi ſit in vſu purgationum in acutis præſertim morbis: cum tamen medici multi, non ſæpe ſolum, ſed ſemper, & in omni morbo, licet acuto, medicamentis purgantibus vtantur, ſiue clementer, ſiue violenter noxios humores educant. ſed quod in hac parte peccatum eſt, non eſt proprium Vrbis, ſed eſt orbi vniuerſo commune. audi Valleſium ad 1. ſect. aph. 24. de ea re differentem*, Mihi tamen, *inquit*, longe aliam ſententiam videtur Hippocrates modo ferre, eamque, quantum ego cenſeo, veriſsimam, & cuius ignorantia grauiſsime peccant hoc tempore medici. Nimirum in morbis acutis raro eſſe vtendum medicamentis expurgantibus; quia talium medicamentorum vſus febribus perpetuis & magnis eſt aduerſiſsimus. *hæc Valleſius. Ergo in acutis morbis ſuſpecta purgatio eſt, eſt tamen interdum in eiſdem neceſſaria; ſed ſcire eſt, cum in acutis purgare licet, purgationem ex Galeni ſententia præire, & ſanguinis miſſionem ſequi: nam ſcriptum eſt 4. aph. 10. medicare in valde acutis eadem die, ſi turget: itaque ſi turget, initio, & antequam ſit miſſus ſanguis, purgatio præibit ſanguinis*

miſſio-

miſſionem: cumq; purgationem in acutis initio Galenus opportunam ex eo præſertim ſtatuat, quod turget; cumque raro turgeat, raro erit locus purgationi: ſed cum erit, purgandum prius erit, quam ſanguis mittendus, quia turget: nam, quando turget, confeſtim purgandum, Hippocrates docet. Eſt tamen in hac re difficultas aliqua ob vocabulum, turget, ſed hanc alibi examinabam. Saltem habemus, recepta Galeni interpretatione dicti Aph. 24. ſect. 1. purgandum in acutis prius, quàm ſanguinem mittendum. Si vero agatur de intermittentibus, ac præſertim de tertianis, quarum aliæ dictæ ſunt exquiſitæ, aliæ nothæ, Vnde habetur, in tertiana exquiſita ſanguinem mitti prius oportere? num ab auctoribus? Atqui Galenus in eiuſmodi tertianæ curatione deſcribenda, ſanguinis nuſquam meminit, ſoletque dubitari, an conueniat, in hoc febris genere ſanguinem mittere. Num igitur ab experimentis? at ſcimus, infinitos ex tertiana exquiſita liberatos, omiſſa penitus ſanguinis miſſione, & alios multos eadem purgationi poſtpoſita, vt illos præteream, qui neutro auxilio adhibito ſanati ſunt. Sorderent fortaſſe noſtræ obſeruationes, conſulat ſtudioſus lector Petri *Foreſti obſeruationes de febribus lib. 3. obſeru. 5. 7. & 15. vbi narrat aliquos hac febre liberatos abſq. vlla venæ ſectione, & in reliquis de febre huiuſmodi obſeruationibus narrat quidem ſanguinem miſſum, ſed ſumpto prius purgante aliquo medicamento. Vnam in obſeruat. 12. narrat, huiuſmodi febrem, in qua ſanguinem*

In tertiana exquiſita ſanguis nō ſemper mittēdus.

guinem mitti prius curauit, poſtea vero purgans medicamentum offerri. cum tamen omnes liberatos affirmet. De tertiana vero notha Galenus lib. 1 *.ad Glauconem inquit,* Si oportuerit, ſanguinem ab initio ſtatim mittes; *ergo cum dicat, ſi oportuerit; demonſtrat, non eſſe venæ ſectionem in eo morbi genere ſemper neceſſariam. Si dicat aliquis, Galenum in Quartana ſanguinem mittere, & ideo quærat, cur non & in tertiana notha mittendus ſit, is animaduertat, ab eodem dictum, ſi ſanguinis abundat, ſi craſſus, & niger eſt, quo ſignificauit non ſemper faciendum, neque per ſe indicari à quartana ſanguinis miſſionẽ, quod de tertiana pariter dicendum eſt. At ſaluberrimum eſt in omni febre putrida ſanguinem mittere (ita enim ex Galeni lib.xi.meth. c. xv. vociferantur) fateor, ſed duo ſunt notanda, alterum, etſi quid eſt ſalubre non tamen ſemper neceſſarium: alterum finis, cuius gratia Galenus ait ſaluberrimum, ait ſcilicet, vt natura exonerata ab eo, à quo tanquam à ſarcina premitur, facilius concoquat, & expellat: hoc eſt, ſi ſanguinis adſit copia, quæ naturæ officia impediat. Sed poteſt non adeſſe, ergo non ſemper ſanguis mittendus, atq; ſiquis perſuaſit ſibi, in omni putrida febre promiſcue, & abſq. vllo diſcrimine adeſſe vocatam plethoriam cum cacochymia, ſane is à ſcopo longiſſime aberrat: ita enim liceret concludere, febris adeſt putrida ergo & plethoria, quod tamen non licet, niſi plethoriæ ſigna appareant; quę Galenus enumerat libro præſertim de plenitudine,*

Tertiana notha.

Quartana.

Plethoria non eſt in omni putrida febre

quæ non in omnibus reperiuntur: atque adeo, vbicumque plenitudo ea non adfuerit, non erit vtile, non erit ſaluberrimum ſanguinē mittere; ſi præſertim plethoriæ nomine mittendus ſit: Ergo non ſemper expedit in putridis febribus ſanguinem mittere; Sic idem Foreſtus lib. eiuſdem. obſeru. 16. inſerit hiſtoriam mulieris, cui non eſt in tertiana notha ſanguis miſſus, à quo præſidio abſtinuit quoque in eo, de quo obſeru. 18. vt abſtinuit in quotidianis etiam, de quibus agit in obſeru. lib. eiuſdem. 20. 21. 22. 23. 25. 26. 27. qui etiam in hac poſtrema obſeru. inquit, Venæ ſectionem hic non adhibuimus, cum in hac febre minus conueniat. *Sed abſtinuit quoque in quartana, de qua in obſeru. 37. 38. 40. & 42. cum in alijs quibuſdam quartanis ſanguinem miſſum affirmet, licet prægreſſa purgatione, vt de Tertiana ante dixi. Sed quia nonnumquam in dictis febribus expedit ſanguinem mittere, & ij damnantur medici, qui prius adhibent purgationem, quam venæ ſectionem, hoc iam ſpeciatim conſideremus. Ac ſane Hippocrates 4. acut. 20. in varijs, quas ibi memorat, affectionibus, docet prius mittendum eſſe ſanguinem, poſt ea dandum medicamentum; quo ex loco poſteriores cuncti rei medicæ cultores accepere, tãquam vniuerſale documentum, ſanguinem prius eſſe mittendum, quam purgantia medicamenta offerenda, quod & Galenus indicaſſe videtur lib. 1. ad Glauconem ſcribens de tertiana notha, in cuius initio docuit, ſanguinem confeſtim mittendum eſſe, hoc eſt ante purgationem*

Venæ ſectio ante purgationem in febribus nõ acutis.

nem, quibus ſimilia dixit lib.ij.methodi c.14. & 15. ſed ad 6.Epid.ſect.1.t.6. hæc inquit, quod ſi vtroque auxilio homo indigeat, à venæ ſectione incipiēdū eſſe, patet. *hicque idcirco eſſe ordo ſeruandus dicebatur, quod ab vniuerſalibus ad particularia procedendum eſt, arguta ſane ratione, tanquam functio, quæ ſingularium eſt, doctrinæ, quæ vniuerſalium, par exiſtat, & indicium eorum, quæ agenda ſunt, petendum ſit à præceptis, non autem à morbis. Eſto, careatque difficultate (cum fortaſſe non careat, ſed non ſunt omnes quæſtiones huc transferendæ) ſanguinis miſſione omneis ex æquo humores euacuari, tamen non eſt ſanguis mittendus prius, quia communius ſit hoc facere, quam priuatim bilem, vel pituitam ducere: ſed quia res exigit, aut non, faciendum hoc, vel illud eſt, ſi videlicet adſit copia ſanguinis noxia, vel ſuſpecta, ſanguis eſt mittendus, ſi nō adſit, nō eſt mittēdus, ſed ſolum id, quod nocet, educēdū, quod* Hippocratē *p. aph. 2. docuiſſe, Galenus eſt auctor, cuius interpretationē reliqui interpretes probarūt, et receperūt: ac ſane docet ipſa natura, quæ moleſta ſunt, illa excuti debere. itaque non ab vniuerſalibus ordienda eſt medicina, ſed à noxijs, & moleſtis. ſi interim ſit, quod toti corpori noceat, illud ſane auferendum prius, quam partis alicuius affectum proprijs auxilijs demoliendum aggrediaris. Sed hoc non eſt, de quo agitur, & aliud eſt vniuerſale in corpore, de quo modo dicebam, aliud in remedijs, de quo diſſeritur; & illud quod dicitur vniuerſale in corpore,*

poteſt

poteſt eſſe morbus non ex ſanguine, ſed ex bile, aut pituita, citra ſanguinis abundantiam, itaque purganda bilis erit, vel pituita, & erit vniuerſalis (vt ita dicam) euacuatio, quia aufert id, quod uniuerſo corpori noxium eſt, etſi ſanguis non eſt: ſic Meſues in curatione doloris capitis vocabat purgationem vniuerſalem, non ratione materiæ, ſed ratione corporis, quod vel vniuerſum, vel eius pars aliqua purganda ſit: quæ viſa quoque eſt interpretatio Gentilis ad 4. p. Auicennæ cap. 4. cum inquit, euacuatio vniuerſalis eſt duplex, quæ euacuat à toto, vel à pluribus partibus, & de iſta loquitur Meſues, non autem de euacuatione per flebotomiam. *voluit dicere, alteram vacuationem dici vniuerſalem ratione materiæ, tanquam ſanguis vniuerſalis, bilis, pituita ſit particularis, & de hac Meſuen non eſſe locutum. Cur autem ſanguinis miſſio præponenda ſit, melioribus (puto) rationibus declaratum eſt à Franciſco Valleſio lib. 2. meth. c. 3.* nam cum adeſt redundantia ſimul, & vitium, ſæpius ſanguine miſſo vtrumque ſcopum attingimus, quam ſola purgatione; nam per ſanguinis miſsionem extrahitur ſimul vitioſum cum ſanguine, per expurgationem autem non extrahitur ſanguis cum vitioſo. & melius pręparat ſanguinis miſsio ad expurgationem, quam expurgatio ad ſanguinis miſsionem: hęc enim laxat vias, quo maxime corpus expurgandum indiget: illa debilitat vires, quo nihil ad mittendum ſanguinem periculoſius. *Hæc valde probabiliter*

Nõ eſt per petuũ, ſanguinem prius mittendum, quem purgandum.

Valleſius diſſerebat, quibus conſentanea ſcripſerat lib. 7. controuerſ. c. 9. quæ tamen non perſuadent, hoc perpetuum eſſe: namque idem loco eodem Valleſius cauſſam attulit, quamobrem interdum contrarius ordo ſeruandus ſit: Niſi, *inquit,* contigerit expurgatione concitari ardorem nouum in viſceribus, tunc enim nihil conſultius, quam ab expurgatione ſanguinem mittere. *quamquam, hoc medentium errore contingere, opinatus eſt, purgans medicamentum ante ſanguinis miſſionem offerentium: Sic enim nouum ardorem excitant, augent ſcilicet febres. Verum enim vero poteſt hoc bono quoque conſilio fieri: nam ſi billioſus, aut pituitoſus aliquis ſit, in hoc Auicenna 4. p. c. 4. & cap. 20. timuit ſanguinis miſſionem ante purgationem; cuius timoris rationem illis attulit verbis cap. 20.* Et ſummopere tibi caue, ne ægrum ad vnam duarum perducas rerum, ſcilicet humorum cholericorum ebullitionem, & frigidorum cruditatem. *ergo poteſt in ægri corpore feruor aliquis increſcere, ſi ſanguinis miſſio præuerterit purgationem: voluitque bilioſos humores ante venæ ſectionem educi. eoque docuit, non ſemper, aut ſolum ardores oriri ob prægreſſam purgationem, ſed etiam ob prægreſſam venæ ſectionem. ſed hæc fere obiter hoc loco. Satis vero ex dictis diluta videri poteſt, ratio, qua nonnullis perſuaſum eſt, purgationem oportere ſemper à ſanguine miſſione præueniri.*

Sed neque ſunt efficaciora, quæ dicta ſunt ad reprehendendum vulgatam illorum rationem; qui idcirco

prius

prius aluum medicamento lenire aiunt oportere, quam ſanguinem mittere, quoniam vetuſtiſſimum documentum eſt præſertim Galeni lib. 9. meth. c. 5. & lib. 11. item Meth. c. 14. cuius Celſus etiam meminit lib. 2. c. 10. crudo non eſſe ſanguinem mittendum. quod egregie ſane dictum eſt. Sed arguuntur, quoniam creditum eſt, hoc ab illis acceptum de cruditate humorum, cum Galenus de cibis crudis verba fecerit. atqui ego, de ciborum cruditate, hoc ab illis omnino dictum, puto; nec crediderim Galeni ſtudioſum aliquem aliter ſentire: nam ſi ijdem negant, humores licere crudos expurgare, quomodo vtuntur ante venæ ſectionem medicamento ad cruditatem demouendam, ne eiuſmodi cruditas venæ ſectionis beneficium impediat? ſane de ea, quæ tunc auferri poteſt, eos loqui, conſentaneum eſt: ea vero ciborum cruditas eſt, & communium excrementorum congeries, quam auferre neceſſe eſt, quod in acutis quam commodiſſime præſtatur clyſtere infuſis, in diuturnis vero, & alias non acutis, licet non diuturnis (ſunt enim aliqui breues non acuti) cumulatius præſtatur medicamento citra violentiam purgante. immo (quando huc venimus) ex Galeui ſententia in hoc morborum genere, ante quam vena incidatur, vtendum eſt purgante medicamento; ſaltem blando & facili (quamuis initio violentis quoque, ſi res poſtularet, vti expediret: neque hoc pugnaret cum veterum ſententijs; de qua re diſputatum eſt ad p. ſect. aph. 22.) namque in ea quæſtione, vtrum curatio à

Crudo ſanguis mittendus non eſt.

 debi-

debilioribus, an à fortioribus præſidijs inchoanda ſit, concluditur, à fortioribus inchoandum in acutis, & valde periculoſis morbis, in quibus affert mora periculum, vbi vero leuior morbus eſt, & in eo mora periculoſa non eſt, tentandum prius curationem leuioribus: eſt autem venæ ſectio Galeno fortius purgatione præſidium (quamuis quod ad vtendi modum attinat, ſecurius) quod eo probatur, quoniam ipſe, vbi venæ ſectio non adhibetur, quia vel ætas, vel vires, (ne timorem dicam quorundam) eam non ferunt, adhibet vicariam purgationem lib. 4. de ſan. tu. c. 4. non autem ſanguinem mittit loco purgationis: ac licet in purgatione moleſtia maior percipiatur, grauius tamen negocium faceſſit miſſio ſanguinis, qua naturæ theſaurus profunditur. Ergo ante venæ ſectionem purgantis medicamenti, eiuſque lenientis vſus non eſt ſimpliciter, & abſque diſcrimine damnandus. Quod vero Hippocrates *lib. 4. acut. 20. docuerit, in quibuſdam morbis præmittendam eſſe venæ ſectionem purgationi: hoc nos libentiſſime, tanquam ſaluberrimum præceptum, recipimus: Sed eſt illud eo loco præceptum particulare, vt patet ex Galeni interpretatione dicẽtis illic catalogum exponi morborum,* Qui prius ſanguinis miſsionem, deinde ab ea purgari poſtulant: *quamobrem intelligere eſt, morbos quoque eſſe alios, qui vel ſanguinis miſſionem non requirant, vel non ante purgationem. Eſt quoque illud particulare documentum, quod habetur lib. 6. Epidem. t. 6. nam de renum doloris curatione, agebatur; vbi licet*

Venæ ſectio fortius purgatione præſidium.

Venæ ſectio ante purgationem.

cet mirari, priore loco factam purgationis mentionem, eique ſuccedere mentionem ſanguinis miſſionis; Iuuenes, *inquit*, veratro purgare, poplitem incidere; *tamen Galennm ad eundem locum enuntiaſſe illud tanquam vniuerſale pręceptum*, vbi vtroque auxilio homo indigeat, à venæ ſectione incipiendum eſſe; *quod etiam tanquam commune documentum aliqui receperunt. cui tamen non omnes acquieſcunt, & diſtinctione opus eſſe arbitrantur: hocque illa docent, quæ ante dicta ſunt, innumeris experimentis compertum eſſe, purgationem ſalubriter præmiſſam venæ ſectioni; quod ante indicatū eſt ex Foreſti obſeruationibus: item in acutis purgandum prius, ſi turget: docent quoque ſuperius repetita ex Valleſio & Auicenna: nec quia Galenus in ptridis febribus infinite dixerit, ſtatim initio ſanguinem mittendum, idcirco pugnat cum his, quæ modo expoſui: nam probamus & nos maxime documentum illud, ſanguinem mittendum prius, quam purgandum, ſed ijs exceptis, quæ narrata ſunt. quodque Galenus inquit, vbi vtroque auxilio homo indigeat, à venæ ſectione incipiendum, intelligitur, poſita indicationum paritate, acſi dixiſſet, vbi æque vtroque indigeat: quæ fuit Auicennæ ſententia 4.p. cap.4. cum inquit*, Et ad ſummam, ſi humores fuerint æquales, præmitte minutionem, *Ac ſane ſi maius periculum vtcumque immineat ex ſanguine, nemo dubitabit, quin à ſanguinis imminutione inchoandum ſit, quod ſi maior vis ad lædendum ſit in alijs humoribus, conſen-*

taneum eſt rationi, nec alienum eſt ab experimentis, nec ab auctoribus, incipere à purgatione; ſic enim loco eodem inquit Auicenna, quod ſi æquales non fuerint, in primis ſuper abundantem euacua humorem, donec æquatur, poſtea minue. *quamquam Galenus videatur veritus hoc dicere, nam lib. 4. de ſan. tuenda c. 4. in curando affectu vlceroſo, ſi cum ſanguinis copia crudi quoque ſucci fuiſſent, ſanguinem prius mitti, deinde docet, aluum deijciendam, quod ſi ſolus vitioſus adfuiſſet ſuccus, dumtaxat opus eſſe purgatione, & rurſus ſi ſanguis exiguus ſit, ſuccus vero crudus plurimus, monet, à ſanguinis detractione abſtinendum. Si verò ſanguis copioſus, & ſuccus crudus exiguus, prius item venam incidendam, deinde aluum deijciendam. his ergo locis aut ſolam proponit alui deiectionem, aut poſt ſanguinis detractionem, non ante, quamuis copia ſuccorum adſit crudorum. quapropter illud eſt à Galeni ſententia maxime alienum, quod aiunt, ſi æque vtraque neceſſitas vrget, prius expurgandum eſſe: hoc enim recta eſt contrarium ijs, quæ Galenus docuit.* Pone, *inquit, in eodem cap. 4. lib. 4. de ſan. tu.* hominem ex mala victus ratione laſsitudine affectum, deinde ex ijs, quas retulimus, notis, in venoſo vaſorum genere apparere ſubeſſe illi copiam ſemicrudorum ſuccorum, in reliquo vero corpore multitudinem horum ſane mordacium, quos laſsitudo ſecuta eſt, auctus præterea quodammodo & ſanguis eſto, detrahere primo de ſanguine oportet, deinde

ſuccum

ſuccum illum educere, qui ſuperare videtur. *his verbis deſcribitur par copia ſanguinis & aliorum humorum; niſi etiam maiorem indicauerit aliorum copiam, quos tnm in venis, tum in corpore vniuerſo ponit abundare, de ſanguine vero, tantum, inquit, auctus quodammodo eſto; nec tamen prius purgandum voluit, ſed primo de ſanguine detrahendum. quod & indicauit ipſe Galenus lib. epid. 6. ſect. 1. t. 6. qui præterea in omni febre, tam putrida, quam continente, ſanguinis miſſionem extulit, purgationem vero longe minus æſtiimauit: quod facile intelliget, qui ea, quæ de curandis febribus ab eodem tradita ſunt libro methodi nono, & vndecimo, libro primo ad Glauconem, & libro Artis medicæ diligenter perleget, & expendet. Nec dicendum eſt, illum veritum eſſe medicamenta violenter ſoluentia, nam quæ benigne expurgant, non fuere Galeno ignota, vt poſterius demoſtrabitur. Nec mouet nos illa ratio, quæ nec Galennm mouit; & ſi multis perſuaſit; ſi prima regio ſcateat excrementis, futurum, vt, præmiſſa venæ ſectione pnrgationi, regionis illius excrementa in venas trahantur, fœdumque ſanguinem reddant, non timuit hoc Galenus licet vniuerſum corpus, & ipſæ venæ, nedum ſola prima regio, ſuccis abundaret crudis, vt ante dixi; timuit ſolũ in laſſitudine, cum qua ſanguis bonus exiguus eſt, crudi vero ſucci plurimi ſunt, de qua diſſerit lib. 4. de ſan. tu. cap. 5. Sed ita timuit, vt perinde alui deiectionem, atque ſanguinis miſſionem damnauerit, & prohibuerit*

Benigna medicamẽta Galeno notha.

rit

rit inquiens. Si in laſſo corpore ſanguis exiguus ſit, crudi humores plurimi, huic nec ſanguis mittendus, nec alui deiectio, aut exercitatio, aut omnino motus, aut balneum adhibendum; quippe inciſa vena bonum ſanguinem emittit, malum qui in primis maxime venis, circa iecur, & quod meſenterium vocant, colligitur, in totum attrahit corpus. deiectio vero in talibus tormina, & roſiones facit, animique deliquia, cum eo quoque quod nec notatu quippiam dignum educit, quando crudi omnes ſucci pigri, atque admotum inepti propter craſsitiem, frigiditatemque ſunt; *& quamuis in his poſtremis verbis ſuccos memoret frigidos ob peculiarem rationem enarratam, quia ſunt ad motum inepti, tamen paulo ſuperius in cap. 4. promiſcue memorauit crudos & mordaces, à quibus oriri & tormina ſolent, & roſiones, & animi deliquia, quæ Galenus timebat ab alui deiectione in caſu propoſito. & hæc dicuntur vbi ſucci praui abundant, & ſanguis exiguus eſt. Vbi vero par neceſſitas ſit, (de qua re nunc diſſeritur) timorem huiuſmodi neglexit, & ſanguinem prius mittendum ſtatuit. Aliam attulit Auicenna rationem in dicto capite quarto, periculum eſſe, ne craſſi ſucci, frigidique abundantes, præmiſſa venæ ſectione purgationi, euaderent craſſiores, ſed ei periculo facile obuiam iri poteſt, modo ſanguinis miſſioni adhibito; neque enim ſemper tam profuſe mittendus ſanguis eſt, vt animi defectus inducatur, quo in contrarium ſtatum corpus*

agitur

agitur, & celerrime refrigeratur, vt Galenus notauit lib. methodi nono cap. 4. Idem vero cum de febribus diſſereret, conſilium habuit omnino à recentiorum ſententia diuerſum, quo adductus quam celerrime, omiſſa penitus purgationis ratione, ſanguinem mittere properabat: timebat enim, ne mora ſanguis putredinem conciperet: itaque ad ægrum nocte vocatus intempeſta, vt narrauit lib. 9. meth. c. 4. confeſtim ſanguinem miſit, quod ei optimum factu viſum eſt, antequam, inquit, putredo inciperet, quod longe magis eſt faciendum, vbi iam putredinem adeſſe conſtat: ne plus iuſto augeatur, vnde grauius periculum immineat, quam ex humoris crudi raptu intra venas; quem tamen non timebat, vbi par eſſet ſanguinis & humorum copia crudorum, ſed tantum, vbi ſanguis exiguus eſſet. attendebat tamen Galenus ciborum quoque cruditati in febribus, ſed non vt medicamento ad purgandum vteretur, ſed ſolum vt tamdiu venæ ſectionem differret, quantum, *inquit*, ſatisfacere tum ad eorum concoctionem, tum vt excrementa deſcendant, videretur. *Sed nec Auicenna auſus eſt, alui deiectionē per medicamentū proponere, ſed vomitum laudauit, & clyſterem, ita enim 4. p. c. 20. inquit*, à minutione præterea cauere debes ſuper cibi repletionem, ne materiam non maturam trahas loco eius, quod ab eo euacuaſti, & oportet etiam, vt tibi caueas ab eo in repletione ſtomachi, & inteſtinorum facta ex fece iam conſecuta, & propinqua. immo in eam vacuando ſtude; & il-

Galeni cōſilium de purgatione in febribus

Galenus curhaberet rationē cruditatis ciborum ſanguinē miſſurus.

lud quidem, quod eſt in ſtomacho, aut coram eo, vomitu, & quod in inteſtinis inferioribus, quo poteris, & ſi non alio ſaltem clyſtere; *Sed non ſemper adeſt ea cruditas: atque cum adeſt, ſi breui inedia tolli poteſt, vanum eſt exiſtimare, purgationem venæ ſectioni præmittere, ſemper oportere. Verum enimuero, ſæpe quoque locum eſſe purgationi ante venæ ſectionem, ſuperius dictum eſt ſatis. quam purgationem moderatam eſſe debere, Hippocrates & Galenus perſpicue docuerunt. Sed clamant ex Galeni ſententia ad lib. 2. acut. ij.* perniciofum eſſe mouere, & non ſufficienter vacuare, medicamento autem, de quo diſſeritur, ante venæ ſectionem oblato, commotionem fieri potius, quam euacuationem, & inde in febribus exanthemata apparere ex humorum putridorum commotione, tertianas febres duplrcari, ad tertium & quartum menſem protrahi. *hæc ita iactantur. Sed quod extat teſtimonium, damnato in propoſitis reprehenſionibus vſu lenientis medicamenti, ſæpe orta exanthemata? duplicatas febres, & in longum tempus protractas? quam facile hoc dictum eſt, tam poteſt neganti credi. Et nos in hac luce viuimus, & ſæpe obſeruauimus febres diuturnas, geminatas tertianas, orta exanthemata, &; quod grauius eſt incommodum prætermiſſum; multos defunctos. Sed morborum exortum, quo argumento potius imputandum medicamento, quàm huius vniuerſitatis, & hominum præſertim naturæ? ſcilicet obſeruatum eſt, ab* Hippocrate,

Mouere & non euacuare vtrũ pernicioſum.

ac litteris traditum, in pluuiarum multitudine fieri longas febres: vnde igitur accipitur, fieri medici culpa, quod Hippocrates conſtitutioni temporis tribuendum docuit? Solent in quibuſdam annorum conſtitutionibus vagari febres letales, cum exanthematibus, cur vitio medentibus vertitur, quod temporum prauitas ſecum affert? Quartana morbus eſt longus, & fieri ſolet æſtate, & autumno, ergo ſi cui quartana acceſſerit, medicus accuſandus, qui die ſecundo, hoc eſt poſt primum febris acceſſum, medicamentum dederit, non damnabitur æger, qui volens, aut nolens, commiſſis quibuſdam, in id morbi genus, quod ab huiuſmodi quadam cauſſa neceſſario, & in illa anni parte oriri ſolet, inciderit? num etiam ſtatuunt, debere pharmacis initio morbos extingui, illorumque progreſſum omnino cohiberi, & intercipi? mens ea profecto Galeno minime fuit, qui morbos docuit ſalubreis quatuor neceſſario temporibus diſtingui, initio, cremento, vigore, deceſſu, nec propterea inutilis eſt medicina, quæ vel eſt maxime neceſſaria, vt alibi demonſtratum eſt. hoc enim loco de his obiter. Sed cum agitur de tertiana febre nominatim, voluiſſem diſtingui inter notham, & legitimam, ſiue exquiſitam: nam febrem tertianam exquiſitam crebro degeneraſſe in febrem letalem, non eſt facile demonſtrare, aut perſuadere: dixi autem crebro, nam, interdum hoc, & raro fieri non negauerim; quamuis nullam huiuſmodi febrem in ſuis obſeruationibus Foreſtus narrauerit. at deberet, hoc

crebro contingere, ſi medicorum culpa contingit, cum id crebro committant crimen, quo accuſantur. Si verò non ſit exquiſita, non eſt mirum: neque medici vitio ſemper fieri, dicendum eſt, ſi degenerat in letalem morbum, aut in longum tempus producitur. Sed teſtari valemus, in curanda tertiana ſine vllo incommodo alijs ſectam venam prius, quam oblatum medicamentum, alijs oblatum prius medicamentum, alijs alterum tantum, alijs neutrum adhibitum, vnamque victus rationem præſcriptam, omneis tamen pari conualuiſſe felicitate: cumque Hippocrates narrat, Epicratis vxori febrem perductam ad diem octogeſimum, & Cleonactidi Parionis filio ad centeſimum vigeſimum, quo etiam obijt & huiuſmodi (multos enim ægros memorat, quorum alij poſt totidem dies ſanati ſunt, alij interiere) item cum alios quarto, vel ſexto, vel ſeptimo defunctos ſcribit, ſtatuemus illa eueniſſe Hippocratis errore, an cauſſarum, à quibus morbi vel oriuntur, vel augentur, vitio? Sed quid hæc ad Vrbis potius, quam vniuerſi orbis medicos attinebant? Febres vbique annis venientibus oriuntur prauæ, & malignæ vocatæ, & exanthemata, de quibus copioſe ſcriptum eſt ab Hiſpanis medicis, à Gallis, à Germanis, ne Ita*licas ſcholas, præter Romanam, commemorem. Atque non negauerim, bonum quoque Homerum interdum dormitare, quando & Hippocrates deceptum ſe à ſuturis faſſus eſt, & proprijs litterarum monumentis commendauit: ita ſi quis perſuadeat ſibi, ægros mori*

medi-

medicorum erroribm potius, quam morborum violentia, is ſane artis medicæ vires, ac limites neſcit, & vim huius vniuerſitatis rectricem ignorat, moriẽdum aut ſenio, aut morbo, aut violentia quacumque: nec ſanari ægri omnes valent, licet vel rectiſſime curentur. Memor illorum eſto, quæ Ariſtoteles initio libri Rhethoricorum primi dicebat, cum artem dicendi ſimilem eſſe medicinæ accipiebat, vt, quid intereſſet finem inter, & officium oratoris, doceret. quantumuis enim egregiam medicus operam nauet ad ſanãdum phtiſim; quod illius officium eſt; & in eius poteſtate poſitum eſt; hoc tamen aſſequi non poteſt, qui finis eſt, quem aſſequi non eſt in eius poteſtate poſitum. Non eſt in medico ſemper releuetur vt æger. Narratas vidi duas ampliſſimorum virorum hiſtorias, qui laudata methodo ſanati ſunt; quaſi millia Romani medici narrare nequeant item methodo ſanatos ſua: ne contra dicamus, non deeſſe exempla virorum, & quidem illuſtrium, quos laudata in reprehenſionibus methodo curatos, quidem, ſed defunctos nouimus. Sed quæ iſta eſt quæſo tam ſalutaris methodus? Vt ſcilicet, initio confeſtim ſanguis mittatur, deinde offeratur medicamentum, quod recipit decoctum ex tamarindis, floribus, & fructibus cordialibus (ita enim vulgo hæc appellantur) manna, ſirupum de roſis, rhabarbarum, triferam perſicam, *Hæc eſt laudata methodus, & ridetur quoque ratio in Vrbe ſeruata, tanquam empiricis adeo nota, vt relatum ſit, in S. Spiritus Valetudinario*

pharma-

pharmacopolam, ob tardiorem medici aduentum, ægris quæ eſsent offerenda præſcripſiſſe, illorumque nihil à medico accedente immutatum, indicio, Vrbanam methodum carere ratione. At quis nouit, an ille medicus aliquid in rem ſuam diſſimulauerit? potuit quoq; fieri, vt in illa viſitatione nihil grauius occureret, quoniam in prægreſſa viſitatione medicus ea præſcripſiſset, quibus in ſequens tempus prouiſum eſſet, quod creberrime contingit. Sed ex vnius fortaſſe errore de omnibus eſt iudicandum, tanquam ingenium, iudicium, diſciplina, eruditio, ars ipſa denique in animis hominum imprimatur, vt in aere ſigna imprimuntur, ſimili omnino imagine, parique pondere, ac magnitudine? Sed quæ ratio facilior curandi; & quam non quiuis tantum de triuio medicus, ſed agyrta quiuis, & pharmacopola imitetur; quam, cum primum ad ægrum veneris, ſanguinem mittere, & quarto deinde, vel ſexto die medicamentum ante deſcriptum exhibere? an non eſt vllum morborum diſcrimen, non naturarum, & corporum, non ætatum, & regionum? Qui diligenter obſeruat motus, moreſque ægritudinum, is facile intelliget, alias ſalubriorē venæ ſectione purgationem, alias cōtra, alias, ſcilicet miſſo ſanguine nihil de morbo demptum, ſed cum exceperit ſanguinis miſſionem purgatio, confeſtim ægrum reſtitutum eſſe, alias contra, prægreſſam nullo euidente commodo purgationem, ſecutam ſalutarem venæ ſectionem, quæ ſtatim ſuſtulit morbum, alias neutrum auxilium manifeſte profuiſſe, ſed

Euentuum varietas.

tam-

tamdiu, morbum duraſſe, vt vulgus exiſtimauerit, dicta præſidia fruſtra adhibita. ex qua euentuum varietate apparet, vniformem illam medendi rationem nec in omnibus, nec in pleriſque recipiendam eſſe. Atq; cum Hippocrates ſcriptum reliquerit, medicinæ neque principium eſſe, neque medium, neque finem, id, quod eſt, indicaſſe, alias à venæ ſectione incipiendum, alias à purgatione, alias alteram tantum, alias ambas, alias neutram vſurpandam. cuius varietatis medicos Vrbis eſſe conſcios, perſuaſum eſt mihi. Cum vero damnatur vſus medicamentorum leniter purgantium, quia commouent illa potius, quam euacuent; cupiebam enarrari, quæ exſtet ratio idoneam euacuationem menſurandi: cumque decantatum ſit Galeni documentum; nihil eſſe, quod medicinam æque coniecturalem efficiat, atq; cuiuſque præſidij menſuram; quam habent copioſarum vacuationum ſtudioſi rationem iudicandi de idonea earundem menſura? an nihil faciendus eſt Hippocrates, cum, inquit, prodeuntia non ſunt multitudine æſtimanda? *decepit ergo idem nos, qui laudauit vacuationes modicas* τὸ κατὰ ὀλίγον ἀσφαλές, *admonens in paucitate ſecuritatem ineſſe, & contra damnauit* τὸ κατὰ πολὺ *quoniam eſt* τῇ φύσει πολέμιον. *Senſim & occulto æuo natura res ſuas promouet: quid ergo vulgus oblatrat, modicas vacuationes commouere ſolum, non perficere, & expedire? tantum expediunt, quantum mouent, atque vt Galenus repetitam ſanguinis miſſionem laudauit, ita & Hippocrates*

Menſura vacuationnm.

De cur. rat. per ſangu. miſſ. c. 12.

1. aph. 13.

Medicamenta benigna Galeno cognita.

tes iteratam purgationem maxime probat. Nec etiam Galenus ad 2.acut.ij.laudat profuſas vacuationes, qui ſcribens ad Glauconem in tertiana notha contentus fuit ijs, quæ moderate aluum ſubducunt ἐπιεικῶν ὑπολάπων *(quod fauſtum felixque ſit negantibus, nota Galeno medicamenta benigne vacuantia) quibus ſe continue vſum eſſe, loco eodem profitetur; Sed, primum, damnabat in illo 2.acut. in acutis affectibus purgationem; quo à nobis ſtat illa auctoritas; deinde, cum in eiſdem morbis purgandum eſt, laudat ſolum mediocrem purgationem, cuiuſmodi ſolet his fieri medicamentis, de quibus actum eſt ſæpius, inquit Galenus;* Quibus igitur dare quadrabit; his medicamenti tantum propina, quantum in plurimis mediocriter vacuare, tum nouiſti, tum ſis expertus συμμέτρως κενοῦν. *Cum itaque ibidem damnantur, qui mouent, & ſufficienter non euacuant, ex eo non efficitur, euacuationem debere eſſe copioſiorem illa, quæ præſtari poſſit medicamentis ante dictis: nec putandum, voces, moderate* συμμέτρως, *&, ſufficienter* ἱκανῶς, *quibus ibi Galenus vſus eſt, contrarium aliquid ſignificare, ſed ipſe voluit nos intelligere, medicamentum vacuare ſufficienter, ſi moderate vacuet. Atque hactenus dilutam ſatis exiſtimo reprehenſionem illam, errare medicos, qui ante venæ ſectionem medicamentis, illiſque lenientibus, vtuntur.*

Iam caput illud aggredior, in quo illi damnantur, qui, ab exhibito primis diebus medicamento

tempus

tempus dicuntur terere iura exhibendo, quæ alterata vocantur, & lapidem bezaarticum, & oleo ex corticibus citri mali cor illinendo, negleċta cura humorum noxiorum vacuandi: decepti Hippocratis auċtoritate, qui docuit, Concoċta medicare, & mouere, non cruda &c. ac tandem, cum exaċtus fuerit dies quartuſdecimus, vno melle ros. ęgros euacuant; & euacuaut, eo licet tempore ſolutus morbus ſit, ob timorem recidiuæ, cum initio purgandum ſit, & vtendum medicaminibus bilem educentibus. (*ſcilicet ſermo erat potiſſimum de febribus tertianis*) nec moueri de hac ſententia debere ob diċtam Hippocratis auċtoritatem, quæ vera tantum eſt de vſu medicaminum, quæ deleteria vocantur, quæ ſi forte non euacuent, in humoris noxij naturam vertuntur, cuiuſmodi ſcamonea, turbit, elleborus, colocynthis, hermodaċtilus, & huiuſmodi, non autem de vocatis benediċtis, quæ ſi non enacuent, facile in alimentum vertuntur, cuiuſmodi ſunt manna, caſia, tamarindi, roſæ, violæ, & præ cæteris rhabarbarum: hæc enim initio poſſunt exhiberi, quapropter Hippocrates 2. aph. 29. dixit, inchoantibus morbis, ſi quid videtur mouendum, moue, etiam ſi materia non turgeat. etenim cum hoc documentum comprehendat maxime ſanguinis miſsionem, ſanguis nec dicatur turgere, etiam ſi non turget, initio mouendum Hippocrates voluit, ac ſi ſermo de turgente materia fuiſſet, non docuiſſet, ſanguinem quoque

mittendum, quem non licet mittere turgente materia, ne ſanguine miſſo materia intra venas rapiatur. multa verò ſunt in Hippocrate & Galeno, quæ docent, initio vtendum eſſe medicamentis purgantibus, minimè expectata humorum concoctione, quos omnino minuere per initia oportet, vt natura exonerata, quod reliquum eſt poſsit facilius concoquere: *& hæc eſt eorum ſumma, quæ aduerſus Vrbis medicos dicebantur. Sed ea ſunt inani prorſus labore repetita, namque ab hac ſententia noui Vrbanos medicos minime abhorrere, etſi Romæ, vt alibi vbique, viget difficultas ex illo aph. Concocta medicare, quam diluit hactenus nemo aliter, quam medicamentorum diſcrimine, quoniam alia deleteria, & alia benedicta vocentur, quã tamen opinionem ab Hippocratis conſilio alienam eſſe, in noſtris ad eundẽ aphoriſmum repetitionibus oſtendimus. Video autem in modo repetitis reprehenſionibus primo recepta & probata, quæ in priore diſputationis parte refutabantur medicamenta, quę dicuntur minoratiua, cum ſcriptum ſit,* debere minorationem cauſſæ præcedere cuiuſlibet morbi curationem, quem putris humor excitauit. ſic enim natura exonerata quod reſiduum eſt, apte concoquet, *quæ vulgatiſſima eſt medicorum Vniuerſitatis ſententia. Nec dicendum, medicamenta, quibus noſtri vtuntur, non habere eam vim, quæ requiritur ad minuendam noxiam materiam, ſi quidem non alijs vtantur, quam ijs, quæ ſuperius nominatim proba-*

Concocta medicare.

Minoratiua purgatio in reprehenſionibus probata.

ta

ta accepimus, nempe manna, caſſia, roſa, viola, tamarindis, rhabarbaro quoq; & ſi hoc rarius aliquando ob pretium, aliquando ob ſuſpicionem de ſeplaſiæ integritate, aliquando ob varietatem opinionum, ne imputetur eis, quod morbi vitium eſt, cum poſſint eundem ſcopum aſſequi roſa, caſia, tamarindis, manna, melle roſaceo, vel ſirupo roſaceo ſoluentibus, vel melle, ac ſirupo violaceo; cum ergo hæc ita probentur initijs morborum ad minuendam materiam, hæc eſt ipſiſſima ratio medendi, qua Vrbani medici, & omnis Europæa ſchola vtitur. Sed eſt & alterum animaduertendum, quod ſumptum eſt in reprehenſionibus, debere ſemper miſsionem ſanguinis præire, quam ſequatur purgatio, *quod tamen negatum eſt in eiſdem, faciendum turgente materia, & additum,* vbi adeſt multitudo, ſemper præſumi adeſſe turgentiam, turget enim materia cum multa eſt, maxime bilioſa; qpę in tertianis febribus præualet. *Cum ergo hæc dicta ſint, quid eſt quamobrem arguantur medici initio caſia, roſa, viola, & ſimilibus ante minuentes materiam bilioſam, quam vena ſecta ſanguinem mittant? fortaſſe quia non eo conſilio hoc faciunt? at licet non eo conſilio facerent, faciunt tamen, & recte, vt ex modo dictis apparet. Ex ipſis ergo reprehenſionibus habemus, minoratiuam purgationem admittendam, & purgandum ſæpe prius, quam vena aperiatur, quod eſt Vrbanorum methodum medentium adprobare.*

Sed dictum eſt tempus teri iuribus alteratis. at Iura alterata.

cur tempus dicitur teri? nos contra profitemur hoc eſſe aptiſſimum. Victus humidus febrientibus omnibus commodus, vulgatiſſima Hippocratis ſententia; cur, ergo, danda iura, negatur? num quia nutriunt? ſane ægri nutriendi. at in acceſsione abſtinendum; recte, ſed Hippocrates & illud ſeruandum docuit, ſi æger ſufficiat, nam ſi non ferat æger longiorem inediam, licet quaque in acceſsione aliquid offerre, atque inde orta eſt quæſtio, Quonam acceſsionis tempore, citra deceſsionem, (in qua non eſt dubitandum, quin liceat ægrum nutrire) expediat magis ægris aliquid præbere, initione, an cremento, an vigore. at illis miſcetur ſuccus ptiſanæ, & contuſa caro, & ſic ægri in acceſsionis vigore nutriuntur. Sane cur hæc dicantur prorſus ignoro: nemo eſt enim mihi notus, tam rudis, & tiro, qui profiteatur, ægros, vigente acceſsione, alendos eſſe. Sed nonnumquam ægri deficiunt, & deceſsionem expectare nequeunt, idcirco per vigorem potus aliquis, aut ſorbitio exhibetur aliqua. id quod reprehendi nequit, niſi velimus Hippocratis quoque, Galeni, & veterum omnium documenta euertere. De alexi pharmacis vero, & cordis illitu non diſputabo, quod non reprehenduntur quaſi noxia, & inutilia, ſed quia interim negligitur humoris noxij euacuatio. Sed negamus dicti humoris vacuationem contemni, aut præteriri, quod patet ex prima reprehenſione, qua damnabatur vſus medicamentorum lenientium, quibus materiam minui noxiam, ſatis oſtendimus. Sed tribuitur Vrbanis medicis.

dicis, non eſſe purgandam initio materiam non con coctam, cum Hippocrates, & Galenus docuerint, licere materiam quoq; crudam initio medicamentis educere, nec obſtare aph. p. ſect. 22. concocta medicare: nam medicamenta quædam deleteria, quædam ſunt benedicta. Hippocratem ignoraſſe genus ſecundum, ideo negaſſe cruda initio educenda, non negaturum ſi nouiſſet. *egregium certe documentum, quo oſtenditur, Hippocratem ex dimidio medicum fuiſſe. Sed fari liceat hoc loco, & mihi dent veniam hanc æqui lectores, nemo hactenus ſatis* Hippocratis *in eo aph. conſilium percepit. medentes recte faciunt, cum initio exhibent medicamenta, & rectius vtuntur leuioribus, eodem* Hippocrate *auctore 2. aph. 51. ſed non recte ſentiunt, dum putant, medendi rationem hanc dicti aph. 22. ſententia ſuſpectam, quaſi neget* Hippocrates, *initio licere vti medicamentis purgantibus, quod eſt maxime alienum, cum alias docuerit, incipientibus morbis mouendum eſſe, & hoc documentum tamquam firmiſſimum aſſumpſerit in eo aph.* πέπονα φαρμακεύειν *& ex eiuſdem aph. verbis accipiatur, initium eſſe tempus purgationibus accommodatiſſimũ: quamobrem nec egemus dicto medicaminum diſcrimine, vt tollatur contrarietas, quæ nulla eſt, quod vna cum reliquis, quæ modo attigi, ſatis in commentariolo noſtro in eundem aphoriſmum demonſtratum eſt, ex quo illud tantum hoc loco profitemur, recte medicos vti purgatione initio, quæ vocatur minoratiua, illaque eſſe*

Concocta medicare.

quibus

quibus vtuntur medicamenta aptiſſima, dum habeant morborum rationem, & reliqua obſeruent veterum documenta. de his vero hactenus.

Vtrum vero medicamenta benedicta verti poſſint in alimentum, & deleteria in humorem noxium; pluribus non perſequar, quod eſt ab inſtituto præſente alienum, dicam tantum de benedictis, non eſſe promiſcue enunciandum, quia ignotum eſt mihi, rhabarbarum, aloen, polypodium poſſe in ſanguinem verti: ſed nec illud ſatis percipio, ſcammonium poſſe in bilem verti, & veratrum in pituitam, quod ſi fiat etiam, quantum augeri poteſt pituita, vel bilis exiguo ſcammonij aut veratri pondere? Quod autem additum eſt, poſt diem decimum quartum vno melle & roſa ægros purgari, hæc non eſt iuris quæſtio, ſed facti, & imponitur Vrbanis medicis, quod nec vtantur rhabarbaro, nec alijs, quorum ſit vis efficacior, quam roſæ; quam tamen in reprehenſionibus probatam legimus, inter ea, quæ bilem educunt, vt ante notatum eſt; plenæ ſunt enim pharmacopolarum officinæ libris, in quibus ſeruantur medicamentorum, quibus medici Vrbis vtuntur, deſcriptiones: Seplaſia eſt in Vrbe frequens, & eſt ſimplicium medicamentorum vndique perpetuus ad Vrbem concurſus, argumento Romæ in vſu, vel pluſquam ſatis frequenti, eſſe omnis generis medicamenta. facile eſt verba profundere, ſed iuſte reprehendere, & vera dicere & docere, hoc opus, hic labor eſt. Sed nec ridenda vacuatio ſoluto morbo facta ob timorem recidiuæ:

nam

nam Hippocrates admonuit, fieri recidiuas, & recidiuarum ſigna docuit: Ergo, cur non ſit iuſte timendum, ne fiat, quod fieri ſolet? cur non ſit imminenti periculo opportunis auxilijs occurrendum? at hoc faciendum initio, recte; ſed initio quoque factum ponitur oblato medicamento, quo minuitur humoris copia ægro moleſta, quamobrem expeditius natura morbum ſuperet: quo euicto, vna reliqua eſt recidiuæ non prætereunda ſuſpicio: interim vero teſtimonium dat ea reprehenſio, conſueta medicis Romanis methodo ægros ſanari, dum enim ridetur purgationis vſus poſt diem decimum quartum ſoluto morbo, hoc docet, ea methodo morbos ſolui poſſe, ergo non eſt temere damnanda. Sed tandem affertur ratio, quamobuem ſubrideri viſa eſt purgatio ſoluto morbo, nempe, vbi facta eſt integra iudicatio, nihil mouendum eſſe. *Verum hoc loco quærendum eſt mihi ab Vniuerſa ſchola medica, Vbi gentium Hippocrates docuerit, quæ perfecte ſunt iudicata, non eſſe mouenda? namque res ea nulla egebat admonitione: etenim perfecte ille iudicatus eſt, qui plane reſtitutus eſt ſanitati abſque recidiuæ ſuſpicione. ſic enim Hippocrates in hiſtorijs Epidemicis ſæpe dixit* τελέως ἐκρίθη, *perfecte iudicatus eſt, cum penitus deſijt ægritudo, & dumtaxat* ἐκρίθη, *iudicatus eſt, cum recidiuam narrat ſecutam, & ſacra eſt admonitio, bene valenti non eſt opus medico, de medio tamen ſumpta, nam quiuis ſanus medicis legibus obligari recuſat. ſed reſpondebunt (ſcio) proditum hoc p. aph. 20. quæ iudicantur,*

cantur,

cantur, & indicata ſunt perfecte, &c. At ad eum locum ſatis oſtendi, nullum eſſe verbum de perfecta iudicatione: nam vox illa ἀρτίως, nuſquam apud veteres auctores eo ſenſu accepta reperitur, vt latine verti poſſit, aut debeat, perfecte, ſed vbique idem ſignificat, quod latinum aduerbium, nuper: quamobrem ex illius Aph. ſententia non poteſt damnari purgatio facta ſoluto morbo, eo nomine, quod iudicatio perfecte facta ſit, cum dicto Aphoriſmo damnetur ſolum vacuatio facta, dum fit iudicatio, aut cum nuper eſt facta, quia tantiſper quieſcendum ſit, donec obſeruari poſſit, reliquum ne aliquid ſit, quamobrem recidiua timeri debeat, iuxta documentum vulgatum, Quæ relinquuntur in morbis poſt iudicationem, recidiuas facere conſueuerunt. Itaque non eſt damnandum, ſed probandum maxime (quicquid initio præſtitum fuerit, vel ſecta vena, vel oblatum medicamentum, vel vtrumque, vel, fortaſſe, neutrum) ſi morbo ſine ſignis opportunis ſoluto, poſt ſpatium, ac tempus, quo iudicari poteſt, timendum recidiuam, medicamentũ aliquod exhibeatur.

Vini vſus in febribus

De vini autem vſu in curandis febribus (quod poſtremo loco propoſitum erat) fuit ſane vetus inter auctores controuerſia, quam etiam definiunt adductis, hominum, vinorum, morborumque, & caſuum, qui morbos ſequuntur, differentijs, vt intelligatur, alijs congruere, alijs minime, quæ à multis tractata, & probe digeſta, non exiſtimo, repetenda, eoque præſertim, quod nec in reprehẽſionibus laudatur vinum, tam-

quam

quam febrientibus omnibus commodum, & ſalutare, immo quod nec in tertiana exquiſita, ſed tantum in illegitima laudatur, nec quodcumque, ſed aquoſum dumtaxat, vt Sabinum, Albanum, Neapolitanumque Aminæum, quæ quoque refrigerare dicuntur. *à qua ſententia noui Vrbis medicos non abhorrere, qui non in tertiana ſolum illegitima, ſed in legitima quoque nonnunquam pro ægrorum natura, & morbi tempore (nam Galenus non ante coctionis indicia, vinum in ea febre exhibendum, docuit, ſcribens ad Glauconem.) immo & aliquando in continua, & acuta febre (ne de quartana dicatur) tenue, & aquoſum vinum conceſſerint: quod vini genus à Galeno probatum eſſe in febribus, nemo eſt tam rudis medicinæ ſtudioſus, qui ignoret. Neque nouum eſt Romæ vinum ægris, & febrientibus, (ſeruatis veterum documentis) offerre, hoc enim non hodie tantum ſeruatur, ſed ſeruatum nouimus à primarijs olim medentium, qui multis iam annis vitam cum morte commutarunt, fuereque nobis duces, & rectam ægros nutriendi rationem ex vetuſtis auctorum monumentis indicarunt. de qua re ante hos decem annos nonnulla ſcripſeram in eo libello, quem inſcripſi, Romana Epidemia. Eſſe autem vini genus aliquod frigefaciens, non eſt negandum, ſiue Galenum, ſiue conſulamus Hippocratem: nam is lib. 2. de diæta, acida, quæ ſunt, ait, frigefacere, οἱ οξωω αἰοι inquit ψύχουσι: ille vero lib. de cibis boni & mali ſucci cap. ij. ait aperte, quædam vina ſenſibiliter* (Vini frigefacientia.)

 frigefa-

frigefacere ψύχειν αἰσθητῶς, *dubia ſunt, quæ de vinis ſpeciatim laudatis dicta ſunt: namque Aminæum priſci inter generoſiſſima retulerunt, vt legere eſt apud Columellam lib. 3. cap. 2. Firmiſſima dixit Virgilius, & Galenus lib. 5. de ſan. tu. c. 5. Sabinum, Albanum, & Aminæum refert inter vina Senibus aptiſſima, quæ docet eſſe debere calidioris naturæ; alibi tamen refert inter illa, quæ ſubſtantia conſtant tenui* λεπτοὶ κατὰ σύστασιν, *vt lib. de bono & prauo ſucco. cap. ij. & lib. 12. meth. c. 4. quæ & aquoſa vocari affirmat, & paucifera,* ὑδατώδεις καὶ ὀλιγοφόροι. *Verum illud fuit animaduertendum, eſſe aliqua vina aquæ ſimillima quidem aſpectu, nempe colore, & pelluciditate, quæ tamen epota & calefaciunt, & caput mire petunt, & mentem facile tentant, itaque nec paucifera ſunt, ſi vis illorum frangenda ſit. Sed paucifera quædam dicuntur, quæ infirma ſunt, & aqua modica vini vim exuunt; quædam vero pauca aqua vini vim non quidem deponunt, ſed ſuauitatem; vt nonnulla quoque ſunt, quæ aquam ſatis multam ſuſtinent, non quia potentia, ſed quia ſapida; hocque facile in vini natura expendenda decipi poſſumus. Aminæum Neapolitanum hodie vocatur Græcum, ſicut nigrum (erat enim Aminæum quoque nigrum, vt accipi poteſt ex Plinij lib. xiiij. c. 3.) Lacrima, dicebaturque Neapolitanum, quia iuxta Neapolim naſcebatur, vt Galenus ait lib. 12. meth. c. 4. erat autem præterea Aminæum tum Siculum, tum Bithynum, vt idem ſcripſit Galenus lib. 1. de antido-*

Aminęum vinum.

Pauciferi vini duplex ratio.

Vinũ Grecũ

Aminęum vinum, vbi naſceretur

tis.

tis. c. 3. Sed natum Aminæum in Pauſilypo colle, vt aliqui opinati ſunt, non eſt demonſtratum ex eod. lib. 1. de Antid. vbi non eſt ſcriptum, vt illi dicunt, naſci poſt Puteolos, in collibus Neapoli vicinis; quaſi de vno vini genere, vnoque, in quo proueniret, loco loqueretur; ſed & duo loca, & duo vini genera indicauit, quod facile intelliget, qui eius orationem attente legerit: ea vero eſt, Quod in Gauro monte naſcitur, qua parte Puteolos Vrbem ſpectat: quodque in collibus Neapoli vicinis oritur, Aminæum quidem nuncupatum. *hæc ibi. ex quibus accipimus, alterum vini genus in Gauro monte, Aminæum vero in cæteris collibus. Sed longe dilucidior græca eſt oratio.* ὁ γαυξιανὸς ἐν τῷ ποτιόλων λόφῳ γενόμενος, ὅτε ἐν νεαπόλει, κατά τούς ὑποκειμένους αὐτοῦ λόφους, ἀμιναῖος μὲν ὀνομαζόμενος, *hoc eſt, Gauranum in Puteolorum colle exortum, & quod Neapoli in collibus ei ſubiectis, quod Aminæum vocatur, &c. Conſtat autem, fuiſſe vinum Gauranum, & Aminæum diuerſi generis, in dictis tamen Galeni verbis pro, ſubiectis, libentius legerim, imminentibus, & pro græco vocabulo* ὑποκειμένοις *legerē* ὑπερκειμένοις *quia lectio ea conſentanea magis eſt dictis ab eodem lib. de cib. bo. & mali ſucci c. ij. ibi enim Aminæum dixit oriri in colle Neapoli imminente* κατά τὸν ὑπερκείμενον αὐτῇ λόφον. *neque congruens eſt, montes dicere Neapoli ſubiectos, qui ſunt ea vrbe eminentiores. Is autem eſt collis, qui Veſuuius dictus olim eſt, hodie Somma vocatur, quod conijcere eſt ex traditis à Strabone lib. 5.*

vbi deſcribens Neapolim, Nolam, & vicina loca, illis, ait, Veſuuium vocatum montem imminere, ijs pene verbis, quibus Galenus ὑπέρκειται δὲ τῶν τόπων τούτων ὄρος τὸ οὐεσούϊον: ſed quid opus eſt coniecturis, & argumentis longius petitis? Columella lib. 3. c. 2. cum ſcriberet de Aminæarum generibus vitium, de gemellaq; ſpeciatim, Campaniæ, inquit, celeberrimos Veſuuij colles, Surrentinoſque veſtit; non igitur in Pauſilypo naſcebatur. Aminæum ergo album Neapolitanum, colore & perſpicuitate aquam referebat, & aqua modica ſuauitatem deponebat, (quod hodie contingit græco) eoque nomine aquoſum & pauciferum vocabatur, ſed interim vini generoſitatem, vireſque, ſola ſuauitate depoſita, retinebat. Albanum noſtrate flauum, & nigrum longe diſtat ab Aminæi natura: atque adeo, ſi Galeno viſum eſt Aminæo eſſe ſimile, Albanum priſcum longe aliud à noſtrate fuiſſe, quemadmodum & Sabinum (quod nullo hodie eſt in honore) dicamus licet: Sed de vinis ex antiquorum ſententia, non eſt tam tenuiter, ieiuneq; diſſerendum, cũ longe alia de vinis tradita ſint à Veteribus, quam poſterioribus ſeculis comperta ſunt: Namq. apud Græcos, auctore Ariſtotele, ferebatur, Vinum dulce non inducere ebrietatem, cum iam conſtet, vina eſſe multa dulcia, quæ hoc maxime præſtant; niſi dicamus, illud negatum comparate, non ſimpliciter, cum Hippocrates lib. Acut. ſect. 3. dicat vinum dulce vinoſo minus capiti graue eſſe, & minus mentem tentare, ἧσσον φρενῶν ἁπτόμενος, quod eſt tamen

Vina dulcia ebrietatem inducere.

& ip-

& ipſum dubium, niſi comparatio ſiat eiuſdem generis vini, cuius alterum dulce, alterum vinoſum ſit: namque ſunt anni, quibus vite ex eadem vinum exit dulce, & quibus vinoſum fit, idemque interdum primis menſibus dulce, poſtea vinoſum euadit, vt de Apianis vuis Plinius dixit lib. 14. cap. 2. Vina primo dulcia, auſteritatem annis recipiunt, & rubra fiunt. alioqui conſtat, vinum Corſicum dulce tentare magis mentem, quam Albanum noſtrate vinoſum, & græcum ex Aenaria dulce ſimiliter mentem magis mouere, quam Aſperinum vocatum, vel idem Albanum, & alia multa vinoſa quidem, ſed dicto græco longe viribus inferiora; ſed & à Galeno proditum eſt, alba vina nulla eſſe dulcia, & rurſus craſſa nulla eſſe dulcia, quæ non etiam nigra exiſtant, de quibus ſententijs non iniuria dubitatur. Sed aliud ea res ocium deſiderat. In febribus igitur, vbi tuto licet vinum offerre, Albanum quidem noſtrate, quod fieri etiam ſolet, exhibuerim, Aminæum vero, hoc eſt Græcum, nequaquam.

F I N I S.

Errata, etſi leuia, ſic tamen, amice lector, emendato.

Pag. 4. linea 3. de nemine, lege de nomine. 7. 6. in omn, in omni. 12. 22. in acuijs, in acutis. 14. 10. ſi ſanguinis, ſi ſanguis. 18. 26. ſanguine, ſanguinis. 21. 15. pttridis, putridis. 24. 15. pdulo, paulo. ibid. 17. roſiores, roſiones. 26. 16. drplicari, duplicari. 30. 6. occurerer, occurreret. 43. 21. ὑπερμιμένοις, ὑπερκειμένοις.

REGESTVM

¶ A B C D E F.

Omnes ſunt duerniones pręter ¶ quod eſt dimidium

ROMAE, Apud Aloyſium Zannettum. MDCI.

SVPERIORVM PERMISSV.

Ioāna Spina.

Cleriā

Deficit Opusculū

1. De Tiberis inundatione medica disputatio

2. Epidemia Romana, disputatio scilicet de illa populari aegritudine, quae anno 1591: et de altera quae anno 1593 in urbe Roma invasit.

3. De Romani Aeris salubritate